

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Географічний факультет

Кафедра географії України та регіоналістики

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Декан географічного факультету

Мирослав ЗАЯЧУК

“29” серпня 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА РАЙОНОЛОГІЯ
ТА ОСНОВИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

обов'язкова

Освітньо-професійна Регіональний розвиток і просторове планування програма

Спеціальність С6 Географія та регіональні студії

Галузь знань С Соціальні науки, журналістика та інформація

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Факультет географічний

Мова навчання українська

Чернівці 2025 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Суспільно-географічна районологія та основи регіональної політики» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Регіональний розвиток і просторове планування» спеціальності С6 Географія та регіональні студії, галузі знань С Соціальні науки, журналістика та інформація, затвердженої Вченою радою Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол № 5 від 28 квітня 2025 року).

Розробник:

Джаман Василь Олексійович – професор кафедри географії України та регіоналістики, доктор географічних наук, професор.

Викладач, що забезпечує читання даної навчальної дисципліни:

Джаман Василь Олексійович – професор кафедри географії України та регіоналістики, доктор географічних наук, професор.

Погоджено з гарантом ОП _____ **Мирослав ЗАЯЧУК**

(підпис)

Затверджено на засіданні кафедри географії України та регіоналістики
Протокол № 12/1 від «28» серпня 2025 року

Завідувач кафедри _____ **Іван КОСТАЩУК**

(підпис)

Схвалено навчально-методичною радою географічного факультету
Протокол № 1 від «28» серпня 2025 року

Голова навчально-методичної ради _____ **Наталя АНДРУСЯК**

(підпис)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.

Навчальна дисципліна «Суспільно-географічна районологія та основи регіональної політики» належить до переліку обов'язкових навчальних дисциплін за освітнім рівнем «магістр», що пропонується в рамках циклу професійної підготовки здобувачів другого рівня вищої освіти на першому році навчання. Вона забезпечує формування у студентів професійно-орієнтованої компетентності системного суспільно-географічного і регіонального дослідження проблем районування території та основ регіональної політики і спрямована на засвоєння теоретичних і практичних знань про особливості збалансованого розвитку і територіальної організації продуктивних сил і суспільства загалом, раціонального використання природних ресурсів і охорони оточуючого середовища, взаємодії природи і суспільства в системі «Природа – Людина – Господарство», вдосконалення вмінь та навичок регіональних досліджень набутих під час вивчення дотичних дисциплін за освітнім рівнем «бакалавр».

Мета викладання дисципліни.

Метою дисципліни є формування у майбутніх фахівців знань і навичок, необхідних для комплексного дослідження господарства регіонів, соціально-економічного районування територій різних масштабів, теоретичних основ управління розвитком регіону, прийняття відповідних управлінських рішень.

Завдання вивчення дисципліни.

Основні *завдання* вивчення дисципліни:

- розкрити поняттєво-термінологічний апарат суспільно-географічної районології;
- проаналізувати історію формування вітчизняних районологічних знань;
- висвітлити наукові засади вивчення процесу суспільно-географічного районоутворення;
- розкрити методіку дослідження структури суспільно-географічного району;
- розкрити зміст методу суспільно-географічного районування;
- охарактеризувати зарубіжний досвід районування;
- розкрити поняттєво-термінологічний апарат регіональної політики;
- розкрити методичні підходи до оцінки рівнів соціально-економічного розвитку регіонів;
- розкрити основні засади державної стратегії регіонального розвитку;
- розкрити систему планування та прогнозування розвитку регіону;
- розкрити зміст основних напрямів регіональної політики в Україні.

Компетенції, якими має оволодіти студент в процесі вивчення дисципліни.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 3. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 4. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК 5. Здатність працювати в команді.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК):

СК 1. Здатність до використання законів, теорій, концепцій і парадигм сучасної географії, історії розвитку географічних досліджень та ідей для дослідження природно- і суспільнотериторіальних систем на різних рівнях просторової організації.

СК 2. Здатність до наукового аналізу сучасних проблем та особливостей взаємодії природи й суспільства із застосуванням принципів раціонального використання територіальних ресурсів, основ законодавства у сфері природокористування, міського та регіонального розвитку і планування територій для розроблення пропозицій з оптимізації природокористування та забезпечення сталого розвитку регіонів.

СК 4. Здатність розробляти та сприяти впровадженню регіональних програм сталого розвитку територій, здійснювати геопланування територій різного ієрархічного рівня.

СК 5. Здатність здійснювати фахову оцінку програм, стратегій і планів розвитку територій, процесів глобалізації, регіоналізації та урбанізації у світі, проводити їхню геоекологічну й суспільногеографічну експертизу та моніторинг.

СК 7. Здатність застосовувати міждисциплінарні підходи при критичному осмисленні проблем природокористування, геопланування, міського та регіонального розвитку, рекреації та туризму оцінювати можливі ризики, соціально-економічні та екологічні наслідки управлінських рішень у сфері природокористування, міського та регіонального розвитку.

СК 10. Здатність застосовувати уміння роботи з картографічними та статистичними базами даних, збору, узагальнення та обробки статистичної інформації та її графічної візуалізації у регіональних географічних дослідженнях;

СК 11. Здатність використовувати теоретичні знання і практичні навички системного аналізу, географічного моделювання та прогнозування трансформації територіальної організації та регіонального розвитку.

Програмні результати навчання:

ПР01. Застосовувати набуті теоретичні знання та практичні навички для дослідження природно- і суспільно-територіальних систем на різних рівнях просторової організації.

ПР02. Оцінювати результати власної роботи, демонструвати уміння працювати в команді.

ПР04. Здійснювати дослідження та/або провадити інноваційну діяльність з метою отримання нових знань, розроблення нових методів і процедур в географії та міждисциплінарних контекстах.

ПР05. Вміти виявляти, ставити та розв'язувати науковоприкладні проблеми, здійснювати критичну оцінку прийнятих рішень.

Тема 2. Суспільно-географічне районування та територіальна організація господарства.	21	4	2			15						
Тема 3. Види і схеми суспільно-географічного районування території України.	19	4				15						
Тема 4. Загальні положення регіональної політики: суть, особливості і основні завдання.	19	4	4			11						
Разом за ЗМ1	75	16	8			51						
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 2. Конструктивні суспільно-географічні проблеми регіонального розвитку											
Тема 5. Проблеми оцінки сучасної регіональної політики в Україні.	19	4	2			13						
Тема 6. Проблема суспільно-географічної оцінки території як матеріальної бази регіонального розвитку.	20	3	2			15						
Тема 7. Концепція раціонального розміщення продуктивних сил України.	16	4	2			10						
Тема 8. Проблема стратегічного планування сталого і збалансованого регіонального розвитку.	20	3	2			15						
Разом за ЗМ 2	75	14	8			53						
Усього годин	150	30	16			104						

Теми практичних (семінарських) занять

№	Назва теми	Годин	Балів
1	Закономірності, принципи і фактори розміщення продуктивних сил та формування економіки регіонів.	2	4
2	Територіальний поділ праці й спеціалізація суспільно-географічних районів. Регіон у системі територіального поділу праці.	2	4
3	Теоретичні основи і методологічні аспекти регіональної економіки. Теорії економічного розвитку регіонів.	4	6
4.	Суспільно-географічна концепція регіонального розвитку України.	2	4
5	Методика оцінки передумов і чинників формування та реалізації регіональної політики в Україні.	2	4

6	Проблема функціональної цілісності процесу регіонального розвитку.	2	4
7	Концепція регіонального управління соціально-економічним розвитком України.	2	4

ЗМІСТ ЗАВДАНЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ЇЇ ВИКОНАННЯ:

1. Проблема суспільно-географічного районування України.
2. Проблема раціонального і оптимального розміщення продуктивних сил.
3. Проблемні території України.
4. Проблема регулювання регіональним природокористуванням.
5. Проблема управління трудовими ресурсами та розселенням населення регіону.
6. Проблема управління міжгалузевим регіональним виробничо-інфраструктурним комплексом.
7. Проблема управління міжгалузевим регіональним соціально-інфраструктурним комплексом.
8. Проблема управління містом.
9. Проблема бюджетно-фінансового регулювання регіональним розвитком.
10. Проблема територіальної організації національної безпеки України.
11. Проблема удосконалення рівнів управління регіональним розвитком України.
12. Проблема використання Україною зарубіжного досвіду здійснення регіональної політики та регіонального розвитку.

ТЕМИ ІНДЗ:

1. Значення суспільно-географічної районології та регіональної політики.
2. Соціально-економічна сутність районування.
3. Завдання суспільно-географічного районування.
4. Теоретико-методологічні основи суспільно-географічного районування.
5. Конструктивна роль суспільно-географічного районування.
6. Територіальний поділ праці й спеціалізація суспільно-географічних районів.
7. Принципи формування суспільно-географічних районів.
8. Організаційні форми ТВК.
9. Виробнича та соціальна інфраструктура регіону.
10. Сутність регіональної економіки. Об'єкт і предмет дослідження.
11. Завдання регіональної економіки.
12. Глобалізація та регіоналізація як закономірності розвитку сучасної економіки.
13. Об'єкти і суб'єкти державної регіональної політики.
14. Пріоритетні завдання державної регіональної економічної політики.
15. Специфіка проведення регіональної економічної політики в Україні.
16. Основні напрями зміцнення позицій регіонів на національному та міжнародному ринках.

17. Етапи та механізми реалізації державної регіональної економічної політики.
18. Основні види регіональної політики та їх зміст.
19. Внесок суспільної географії в удосконалення процесу управління регіональним розвитком України.
20. Зміст та завдання стратегії і тактики регіонального розвитку України.

Методи навчання:
<ul style="list-style-type: none"> • словесні методи (лекція, співбесіда, консультація, дискусія, тощо), • практичні заняття, • наочні методи (презентації, ілюстрації, відеоматеріали, тощо), • робота з книгою: навчально- методичною, науковою, • електронне та інтерактивне онлайн-навчання (мультимедійні, дистанційні), • самостійна робота за програмою навчальної дисципліни.

МОДУЛЬ-КОНТРОЛЬ

Перелік запитань для проведення підсумкового модульного контролю:

1. Предмет, метод, мета і завдання курсу «Суспільно-географічна районологія та основи регіональної політики».
2. Значення суспільно-географічної районології та регіональної політики.
3. Співвідношення понять «розміщення» і «територіальна організація» продуктивних сил.
4. Понятійно-термінологічний апарат предмету «Суспільно-географічна районологія та основи регіональної політики».
5. Закономірності, принципи і фактори розміщення продуктивних сил та формування економіки регіонів.
6. Соціально-економічна сутність районування.
7. Завдання суспільно-географічного районування.
8. Теоретико-методологічні основи суспільно-географічного районування.
9. Сучасний стан інтегрального суспільно-географічного районування в Україні.
10. Конструктивна роль суспільно-географічного районування.
11. Види суспільно-географічного районування.
12. Територіальний поділ праці й спеціалізація суспільно-географічних районів.
13. Регіон у системі територіального поділу праці.
14. Принципи формування суспільно-географічних районів.
15. Галузева і територіальна структура регіону.
16. Виробнича підсистема регіону (виробничий комплекс).
17. Організаційні форми ТВК.
18. Виробнича та соціальна інфраструктура регіону.
19. Форми просторової організації господарства та розселення.
20. Схеми суспільно-географічного районування території України.
21. Сутність регіональної економіки. Об'єкт і предмет дослідження.
22. Завдання регіональної економіки.

23. Методологічна основа і методи дослідження регіональної економіки.
24. Теорії економічного розвитку регіонів.
25. Економічні закони та закономірності розміщення продуктивних сил та формування економіки регіонів.
26. Фактори розміщення продуктивних сил та формування економіки регіонів.
27. Структурний аналіз розміщення продуктивних сил.
28. Глобалізація та регіоналізація як закономірності розвитку сучасної економіки.
29. Поняття регіональної економічної політики.
30. Об'єкти і суб'єкти державної регіональної політики.
31. Мета регіональної економічної політики.
32. З історії розвитку регіональної політики в Україні.
33. Регіональна політика за кордоном.
34. Пріоритетні завдання державної регіональної економічної політики.
35. Специфіка проведення регіональної економічної політики в Україні.
36. Внутрішні чинники конкурентоспроможності регіону.
37. Зовнішні фактори конкурентоспроможності регіону.
38. Основні напрями зміцнення позицій регіонів на національному та міжнародному ринках.
39. Етапи та механізми реалізації державної регіональної економічної політики.
40. Загальні особливості регіональної політики.
41. Теоретико-методологічні засади регіональної політики.
42. Основні види регіональної політики та їх зміст.
43. Внесок суспільної географії в удосконалення процесу управління регіональним розвитком України.
44. Зміст та завдання стратегії і тактики регіонального розвитку України.
45. Поняття «територія» в сучасній суспільній географії.
46. Традиційні чинники процесу регіонального розвитку.
47. Нові чинники регіонального розвитку за ринкових умов.
48. Генеральна схема планування території України.
49. Оцінка геополітичного положення території України.
50. Особливості раціонального природокористування в Україні.
51. Регіональні відмінності у рівні соціально-економічного розвитку.
52. Регіональні відмінності екологічної ситуації.
53. Теоретико-методологічні основи розміщення продуктивних сил.
54. Територіальні соціально-економічні комплекси і регіональні програми.
55. Нові активні форми розміщення продуктивних сил.
56. Суть процесу соціально-економічного та екологічного розвитку.
57. Загальна оцінка сучасних теорій регіонального розвитку.
58. Державне регулювання регіонального розвитку.
59. Внесок суспільної географії у вивчення процесу регіонального розвитку.
60. Значення проблеми збалансованого розвитку, її суть та інформаційна база.
61. Методологічні основи стратегічного планування.
62. Завдання державної стратегії регіонального розвитку України.

63. Сталий і збалансований розвиток як результат дії стратегічного планування.
64. Прогнозування регіонального розвитку.
65. Індикативне планування регіонального розвитку.
66. Рівні управління регіональним розвитком.
67. Проблема суспільно-географічного районування України.
68. Проблема раціонального і оптимального розміщення продуктивних сил.
69. Проблемні території України.
70. Проблема регулювання регіональним природокористуванням.
71. Проблема управління трудовими ресурсами та розселенням населення регіону.
72. Проблема управління міжгалузевим регіональним виробничо-інфраструктурним комплексом.
73. Проблема управління міжгалузевим регіональним соціально-інфраструктурним комплексом.
74. Проблема управління містом.
75. Проблема бюджетно-фінансового регулювання регіональним розвитком.
76. Проблема територіальної організації національної безпеки України.
77. Проблема удосконалення рівнів управління регіональним розвитком України.
78. Проблема використання Україною зарубіжного досвіду здійснення регіональної політики та регіонального розвитку.

СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ТА ОЦІНЮВАННЯ КУРСУ.

Методи контролю.

Контроль знань студентів ґрунтується на здійсненні поточного і підсумкового контролю при застосуванні таких способів діагностики, як практичні і самостійні роботи, тестування, індивідуальні завдання, письмове і усне опитування. Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних та інших видів занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Модульний контроль проводиться у вигляді письмового фронтального опитування.

Форма підсумкового контролю - іспит, що полягає в оцінюванні засвоєння студентом навчального матеріалу на підставі відповідей на підсумковому модулі, результатів виконання ним певних видів робіт.

Методами контролю є: усний, письмовий (розгорнута відповідь), тестовий, графічний при застосуванні індивідуальної та фронтальної перевірки знань, умінь і навичок студентів.

1. Контроль засвоєння *лекційного і самостійно опрацьованого* теоретичного матеріалу здійснюється на основі модульного (письмового) фронтального опитування, в тому числі – тестування.

2. Контроль засвоєння знань та набуття умінь і навиків при виконанні *практичних робіт* здійснюється шляхом їх поточної перевірки.

3. Контроль виконання *індивідуальних завдань* здійснюється за бажанням студентів, як додаткових (необов'язкових для виконання всіма

студентами) науково-дослідницьких завдань шляхом оцінювання виконаних рефератів та усного індивідуального захисту результатів дослідження.

Розподіл балів, які отримують студенти.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни (до 100 балів) є сумою оцінок компетентностей (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності, за виконані ІНДЗ та контрольний модуль (іспит). Максимальна кількість балів, яку може отримати студент до іспиту, у сумі становить 60 балів. Інші 40 балів відводиться на підсумковий модуль (іспит). Питання *самостійної роботи* включені до завдань модульного контролю і оцінюються при модульному контролі. Додатково студент може отримати до 10 балів за виконання ІНДЗ. Підсумкова оцінка виставляється за сумою всіх отриманих балів згідно шкали оцінювання. При цьому в екзаменаційній відомості зазначається сумарна кількість набраних балів, оцінка за шкалою ECTS і оцінка за національною шкалою.

Визнання результатів здобутих шляхом неформальної освіти:

Відповідно до «Положення про взаємодію формальної та неформальної освіти, визнання результатів навчання (здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти, в системі формальної освіти) у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича (протокол №10 від 28 жовтня 2019 року)» (<https://www.chnu.edu.ua/media/3aykf41y/polozhennia-pro-vzaiemodiiu-formalnoi-ta-neformalnoi-osvity.pdf>) допускається зарахування навчальних елементів, а також отримання додаткових балів за результатами неформальної освіти:

- робота чи стажування за фахом, що підтверджується документом із підприємства та забезпечує набуття компетентностей, передбачених навчальною дисципліною;
- проходження безкоштовних навчальних тренінгів (вебінарів, семінарів), що проводяться на платформі Prometheus (<https://prometheus.org.ua>) та інших фахових платформах, за умови отримання безкоштовного сертифікату.

Результати зараховуються лише для відповідних тем лекційних і семінарських занять, практичних і лабораторних завдань даної навчальної дисципліни у кількості балів, що виділяються на цей навчальний елемент.

Шкала оцінювання.

Поточне опитування, тестування та самостійна робота	Максимальна кількість балів
Змістовий модуль 1	
Т 1	8
Т 2	8
Т 3	8
Т 4	6
Сума	30

Змістовий модуль 2	
T 5	8
T 6	7
T 7	8
T 8	7
Сума	30
Іспит	40
Всього	100

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
	Оцінка (бали)	Пояснення за розширеною шкалою
Відмінно	A (90-100)	відмінно
Добре	B (80-89)	дуже добре
	C (70-79)	добре
Задовільно	D (60-69)	задовільно
	E (50-59)	достатньо
Незадовільно	FX (35-49)	незадовільно (з можливістю повторного складання)
	F (1-34)	незадовільно (з обов'язковим самостійним повторним опрацюванням освітнього компонента до перескладання)

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Мезенцев К., Кононенко О. Суспільно-географічна районологія: навчально-методичний комплекс. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2023. – 98 с.
2. Топчієв О. Г., Мальчикова Д. С., Яворська В. В. Регіоналістика: географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики. Навчальний посібник. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 372 с.
3. Гладкий О. В. Менеджмент регіонального розвитку: навч. посібник. – К.: Академвидав, 2013. – 248 с.
4. Джаман М. О. Теорія економіки регіонів: навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 384 с.
5. Завадських Г. М. Регіональна економіка: навч. посібник. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 556 с.
6. Мезенцев К. В. Суспільно-географічне прогнозування регіонального розвитку. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2005. – 253 с.
7. Мезенцева Н. І., Мезенцев К. В. Суспільно-географічне районування України. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2000. – 228 с.
8. Пістун М. Д., Мезенцев К. В., Тьорло В. О. Регіональна політика в Україні: суспільно-географічний аспект. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2004. – 130 с.

9. Пістун М. Д., Мельничук А. Л. Сучасні проблеми регіонального розвитку України: Навчальний посібник. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2013. – 290 с.

Додаткова:

1. Джаман В. О. Регіональні системи розселення: демогеографічні аспекти. – Чернівці: Рута, 2003. – 392 с.
2. Джаман В. О. Методологічні засади дослідження відповідності систем розселення територіальній структурі суспільно-географічних комплексів // Економічна та соціальна географія: Наук. зб. – К., 2004. – Вип. 55. – С. 87–92.
3. Джаман В., Гігейчук С. Суспільно-географічне районування території України: історія та перспективи // Історія української географії та картографії. –Тернопіль, 2007. – С. 134–138.
4. Джаман В. О., Джаман Я. В. Суспільно-географічне районування як методичний підхід управління регіональним розвитком території України // Регіон – 2022: стратегія оптимального розвитку. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 24 листопада 2022 р.). – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. – С. 27–29.
5. Іщук С. І., Гладкий О. В. Регіональна економіка: Теорія. Методи. Практика. – К.: Знання, 2013. – 447 с.
6. Клиновий Д. В., Пепа Т. В. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006.
7. Коваль Я. В., Антоненко І. Я. Регіональна економіка: Навчальний посібник. – К.: ВД «Професіонал», 2005.
8. Dzhaman V., Dzhaman Ya. Social-geographic zoning of Ukraine: history, present days, viability // Науковий вісник Чернівецького університету: серія «Географія». – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2024. – Вип. 849. – С. 33–39.
9. Dzhaman V., Koliadynskyy P. Big Towns: Territorial-Functional Organization and Strategy of Development (the Case of Chernivtsi). – Saarbrücken: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2015. – 226 p.
10. Czaplinski P., Dzhaman V. Problems of the Ukrainian labor market // Journal of Geography, Politics and Society. – 2019. – Vol. 9, #4. – P. 24–34.